

31.10.2016

EOAK/3820/2016

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Tarkastaja Reima Laakso

TARKASTUS: YLITORNION VANKILA

Pöytäkirja

Tarkastuskohde	Ylitornion vankila
Tarkastusajankohta	21.9.2016 klo 12.00 – 16.00
Osallistujat EOAK:sta	oikeusasiamiehensihteeri Matti Vartia tarkastaja Reima Laakso
Osallistujat tarkastuskohteesta	vartija - - - vartija - - -

Tarkastuksesta yleensä

Tarkastus oli ennalta ilmoitettu ja sen tavoitteena oli tutustua Ylitornion vankilan toimintaan ja vankien olosuhteisiin laitoksessa. Tarkastuksella ei pidetty vankivastaanottoa.

Tarkastuksen aluksi käydyn keskustelun aikana oikeusasiamiehen kanslian edustajat kertoivat, että eduskunnan oikeusasiamies on nimetty YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan tarkoittamaksi kansalliseksi valvontaelimeksi. Tässä ominaisuudessa oikeusasiamies tekee tarkastuksia kaikkiin niihin paikkoihin, joissa pidetään tai voidaan pitää vapautensa menettäneitä. Pääpaino kansallisen valvontaelimen tehtävässä on ennaltaehkäistä vapautensa menettäneiden huonoa kohtelua mm. antamalla viranomaisille suosituksia, joiden tarkoituksena on parantaa vapautensa menettäneiden kohtelua ja oloja. Oikeusasiamies raportoi kansallisena valvontaelimenä havainnoistaan vuosittain eduskunnalle, suljettujen laitosten toiminoista vastaaville viranomaisille sekä YK:n kidutuksen vastaiselle alakomitealle (SPT, Subcommittee for the Prevention of Torture).

Tarkastusta varten pyydettiin etukäteen seuraavat asiakirjat ja aineistot.

- vankilan järjestyssääntö
- tulo-opas, päiväjärjestykset ja muu vangeille annettava kirjallinen ohjeistus
- vankilan tulostavoitteisiin ja niiden seurantaan liittyvät asiakirjat
- selvitys vankilan asutustilanteesta, vankien toimintoihin osallistumisesta sekä tietoa erityisryhmien, kuten ulkomaalaisten ja romanien tilanteesta.
- vankien mahdollisuudet sähköiseen asiointiin ja viestintään

Tarkastuskohteesta

Ylitornion vankilan henkilökuntaa kuuluvat johtajan, apulaisjohtajan ja rikosseuraamusmiehen lisäksi 7 vartijaa, ylityönjohtaja, 3 työnjohtajaa, sairaanhoitaja, 2 erityisohjaajaa, virastosihhteeri, keittiömestari, keittäjä ja 1 työllistetty (entisöinnin työnjohto).

Ylitornion vankilalla ja Rovaniemen yhdyskuntaseuraamustoimistolla on yhteinen johtaja, joka on kaksi päivää viikosta vankilassa. Tarkastusajankohtana johtaja ja rikosseuraamusesimies olivat estyneitä osallistumasta tarkastukseen muun virkatehtävän takia ja apulaisjohtaja sairasloman takia.

Vankeuslain 1 luvun 9 §:ssä on säännökset päivystävän virkamiehen toimivallasta käyttää vankilan johtajalle kuluva toimivaltaa virka-ajan ulkopuolella. Virka-ajan ulkopuolella vankilassa ei ole kuitenkaan rikosseuraamusesimiestä. Saadun tiedon mukaan Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella ei ole annettu määräystä siitä, että toisen vankilan, kuten esim. Oulun vankilan rikosseuraamusesimies käyttäisi rikosseuraamusesimiehen toimivaltaa virka-ajan ulkopuolella. Samalla rikosseuraamusalueella näin on aikaisemmin toimittu ainakin Laukaan vankilan ja Kuopion vankilan kesken.

Tarkastusajankohtana laitoksessa oli paikalla 31 vankia ja valvotussa koevapaudessa 8. Kaikki vankipaikat (40) ovat miesvangeille. Vankilan naisvankipaikat lakkautettiin vuonna 2013.

Vankeja ei valvota sähköisellä valvonnalla (jalkapanta ja seurantalaitte), vaan sähköistä valvontaa käytetään ainoastaan valvotussa koevapaudessa olevien vankien valvontaan.

Vankilaan ei tule vankeja suoraan siviilistä, vaan saapuvien vankien on ilmoitauduttava Oulun vankilassa, jossa heille tehdään päihdetestaus ja terveystarkastus. Säännöllinen vanginkuljetus tapahtuu Oulun vankilan vankiautolla, joka käy laitoksessa keskiviikkoisin.

Vankilan oman sairaanhoitajan toimesta vangeille tehdään myös terveystarkastukset. Sairaanhoitaja on tavoitettavissa arkipäivisin. Lääkäri käy laitoksessa kerran kuukaudessa.

Vangit osallistuvat toimintoihin rakennuspuusepän (4), metalli- (9) ja puusepänteollisuuden (5) tiloissa sekä kiinteistöhoitoon (5), siviiliopiskeluun (1) ja siviilityöhön (2).

Vankilaan ei ole sijoitettu yhtään järjestäytyneeseen rikollisryhmään kuuluvaa vankia, mitä pidettiin erittäin tärkeänä vankilan järjestyksen säilymisen kannalta. Elinkautisvankeja oli 1.

Ulkomaalaisia vankeja on myös varsin vähän, yleensä 1-2 vankia. Tarkastusajankohtana heitä oli 2, yksi Virossa ja yksi Puolasta. Järjestyssääntöä ja tulo-opasta ei ole käännetty englanniksi eikä muillekaan vieraille kielille. Ainostaan päiväjärjestys on englanniksi.

Vankilan olosuhteet

Vankilan päärakennus, jossa vankien majoitustilat sijaitsevat, oli hyvässä kunnossa ja tiloihin on tehty vuosien varrella perusparannuksia. Vankien majoitustilat (4 osastoa) olivat siistejä.

Saunat ovat majoitustilojen yhteydessä. Vangit asuvat yhden tai kahden hengen huoneissa. Vankilan päärakennuksen ulkovi ja osastojen välivet pidetään lukittuina klo 21.00 ja 06.00 välisen ajan arkisin (viikonloppuisin klo - 08.10). Vangeilla on mahdollisuus tupakoida selliosastojen päädyssä olevilla parvekkeilla (kuva), joissa on lukitsematon ovi varauloskäyntiä varten esim. tulipalon sattuessa.

Vankilassa on eristysselli (kuva), jota tarkastajille kerrotun mukaan myös aika ajoin käytetään esim. itsensä päihdyttämispauksissa ja vankia siirrettäessä takaisin suljettuun vankilaan.

Virtsanäytteen antamista varten varatut tilat (kuvassa vartija Kari Nummi) ovat hyvät ja vaikuttivat toimivilta myös näytteen antajan kohtelun näkökulmasta.

Tarkastajat tutustuivat päärakennuksessa oleviin valvottuihin tapaamistiloihin nk. lehtienlukusalissa ruokalan vieressä, valvomattomiin tapaamistiloihin (kaksi huoneistoa) erillisessä rakennuksessa (nro 018), vankien kuntosaliin (kuvassa vas. oikeusasiamiehensihteeri Matti Vartia ja vartija Ulla Mannermaa) sekä kirjastoon. Rajavartiolaitoksen aikana uima-altaana ollut tila oli muutettu koulutustilaksi, jossa oli videoneuvottelulaitteet.

Päärakennuksen lomakkeita sisältävän lokerikon kohtaan, josta vangit ottivat asiointilomakkeita, oli merkitty termi "rutinalaput".

Vangit valmistavat itse viikonlopun ateriat, perjantaina päivällisen sekä kaikki aamiaiset. Vankkeja käytetään kaupassa torstaisin ja perjantaisin.

Tapaamiset

Valvotut tapaamiset ovat lauantaisin ja sunnuntaisin sekä arkipyhäisin klo 10.00 – 14.00 välisenä aikana.

Tapaajat voivat vartijan valvonnassa antaa vangille rahaa ja kohtuullisen määrän vangin omaan käyttöön tarkoitettua tavaraa. Tapaajat eivät saa tuoda tapaamisiin elintarvikkeita.

Valvomaton tapaaminen pyritään myöntämään vähintään kerran kuukaudessa ja etusijalla ovat ne vangit, joilla ei ole mahdollisuutta saada poistumislupaa sekä ne vangit, joilla on pieniä lapsia tulossa tapaamiseen. Tapaamisaika on perjantaista klo 18.00 sunnuntaihin klo 18.00. Myös lyhyemmät ajan em. aikavälillä ovat mahdollisia.

Puhelut ja sähköinen viestintä

Vangeilla on vankilan puolesta matkapuhelimet. Vanki voi käyttää puhelimesta omaa sim-korttiaan tai ottaa vankilassa saatavilla olevan prepaid-kortin. Puhelimet tulee säilyttää soittoajan (klo 11.00-12.00, 16.00-20.45 ja viikonloppuisin klo 08.00-20.45) ulkopuolella vankilan aulassa olevassa lukitussa lokerikossa (kuva). Vangit eivät saa vankilassa pitää hallussaan omia matkapuhelimiaan, mutta saavat ne haltuun lähtiessään siviilitöihin, opintoluvulle tai poistumisluvulle, mikäli laitteeseen on oma sim-kortti.

Vankilan järjestyssäännössä on ohjeet, joita vankilan matkapuhelimen käytössä on noudatettava.

Vankilassa oli puhelinlaite, jolla vanki voi soittaa, mikäli hänellä ei ole matkapuhelinta.

Vankilassa on yksi internet-yhteyksin varustettu tietokone vankien käytössä (kuva). Vangille voidaan tulo-oppaassa esitetyn mukaisesti myöntää lupa tietokoneen käyttöön asiointiin ajaksi (½-1 h). Luvan myöntää, keskeyttää tai peruuttaa vankilan apulaisjohtaja. Valvonnasta vastaava henkilö voi keskeyttää luvan välittömästi rikkomuksen ilmetessä. Tulo-oppaassa on listattu asiat, joihin vanki voi käyttää ko. tietokonetta.

Tarkastuksella varmistettiin, että tietokoneella pääsee eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian sivuille, josta on mahdollista tehdä kantelu sähköisesti.

Siviiliopiskelijoilla on mahdollisuus opiskelupaikan oppimisympäristön käyttöön ja koululta annettujen oppimistehtävien hakemiseen. Opiskelijoilla on mahdollisuus saada käyttöön myös oma tietokone.

Valvontaresurssit

Vankilassa on seitsemän vartijan virkaa, joissa työskentelee kuusi miestä ja yksi nainen. Arkipäivisin paikalla on, vuosilomat ym. poissaolot huomioiden, myös rikosseuraamusesimies. Käytettävissä olevan valvontahenkilöstön määrän valossa käytännössä tulee tilanteita, joissa vain yksi virkamies on vuorossa, joten yksintyöskentelyltä ei voitane välttyä. Arkipäivisin virka-aikaan työnjohto, toimisto ym. henkilöstöä on paikalla, joten työvuorolistan päiväaikaan enimmillään kahden vartijan paikallaolo normaalitilanteessa ei esimerkiksi kuljetusten yhteydessä aiheuta yksintyöskentelytilannetta. Viikonloppuisin tapaamisen aikaan päivällä vuorossa on

samanaikaisesti kaksi vartijaa. Tarkastusajankohtana laitoksessa olisi ollut ilman tarkastuksesta johtunutta lisähenkilöstöä paikalla vain yksi vartija.

Laitoksessa on käytössä varallaolojärjestelmä, jonka puitteissa pyritään takaamaan henkilökunnan saatavuus tilanteissa, joissa vankia esimerkiksi joudutaan eristämään tai kuljettamaan. Varalla oleva henkilökunnan jäsen viettää aikaansa päärakennuksesta muutaman sadan metrin päässä olevassa rakennuksessa, jossa sijaitsevat myös valvomattoman tapaamisen tilat. Tarkastuksella saadun tiedon mukaan on ollut yksittäisiä tilanteita, jolloin vartija on joutunut olemaan yksin vankilassa ilman varalla olevaa vartijaa. Erityisesti ilta- ja yöaikaan sekä viikonloppuisin tällaisen tilanteen esimerkiksi sairaskohtauksen tai väkivallan seurauksena voidaan arvioida pahimmillaan vaarantavan sekä yksittäisen työntekijän, että koko laitoksen turvallisuuden.

Yhteistyötä rikosseuraamusalueen tukipartioiden kanssa rajoittaa välimatkojen pituus.

Asiakirjojen tarkastaminen

Järjestyssääntöjen osalta tehtiin seuraavia huomioita.

Järjestyssäännön 11.1. §:n mukaan vankien haltuun ei anneta tietokoneita ja omia matkapuhelimia. Vankeuslain 12 luvun 11 §:n mukaan tietokoneen ja matkapuhelimen haltuun antamisesta päättää vankilan johtaja taikka turvallisuudesta tai toiminnoista vastaava virkamies. Järjestyssäännössä ei siten voida kieltää vangin oman tietokoneen haltuun antamista. Tarkastuksella ilmeni myös, että toisin kuin järjestyssäännössä on määrätty, vankien haltuun oli annettu tietokoneita.

Järjestyssäännössä (8 §) on säännelty matkapuhelimen käytön ohjeista ja että puhelimen käyttöön liittyvistä määräyksistä voidaan määrätä kurinpitörangaistus. Järjestyssäännössä voidaan antaa määräyksiä puhelimen käyttöajoista. Matkapuhelimen käytön ehtojen tulee ilmetä matkapuhelimen käyttöä koskevasta luvasta eikä niiden sääntely kuulu järjestyssääntöön. Asiasta on mahdollista kertoa tietenkin tulo-oppaassa.

Järjestyssäännössä on eri kohdissa viitattu myös tulo-oppaassa oleviin ehtoihin ja ohjeisiin.

Järjestyssäännössä on kielletty kaikenlainen vankien välinen rahapeli.

Tarkastuksella tarkastettiin viimeaikaisia kurinpitoasiakirjoja, eikä niiden osalta ollut huomautettavaa.

Tarkastushavainnot

Valvonta ja sen resurssit

Vankeuslain mukaan vankeus on pantava täytäntöön siten, että täytäntöönpanoon turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille.

Tästä näkökulmasta valvontahenkilökunnan määrä on tarkastajien arvion mukaan minimisään.

Tarkastuksen aikana käydyssä keskustelussa tuotiin esille uskottavuusongelma, joka aiheutuu siitä, ettei arviointikeskus aina siirrä positiivisen näytteen antaneita vankeja pois vankilasta. Henkilökunnalta saatujen tietojen mukaan viimeisten kahden viikon aikana oli ollut kolme tällaista tapausta.

Ottaen huomioon valvonnan niukat resurssit ja niiden seurauksena muun muassa yksintyökentelyyn johtavien tilanteiden säännönmukaisuuden, tarkastajat pitivät henkilökunnan ja vankien turvallisuuden sekä täytäntöönpanon uskottavuuden kannalta ongelmallisena sitä, että päihteiden käyttö avolaitoksessa ei johda sijoituspäätöksen tekijän taholta toimenpiteisiin.

Säännöksistä tiedottaminen

Vankeuslain 4 luvun 4 §:n mukaan vankien saatavilla on oltava kokoelma vankeja koskevista laeista, asetuksista ja muista säännöksistä. Vankeuslaki- ja asetus oli saatavilla päivystävältä vartijalta, mutta ei Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön antamia ohjeita ja määräyksiä.

Avolaitoksessa vangeilla on mahdollisuus Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön määräysten ja ohjeiden lukemiseen Rikosseuraamuslaitoksen kotisivuilta internetissä. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että vanki on tietoinen tällaisten säännösten olemassaolosta. Tällä hetkellä niistä ei kerrota esim. tulo-oppaassa, jossa mainitaan muut vankeja koskevat säännökset. Vangeille olisi perusteltua antaa vähintäänkin listaus Rikosseuraamuslaitoksen antamista vankeja koskevista määräyksistä ja ohjeista.

Vankeuslain 4 luvun 4 §:n mukaan vangille on viipymättä hänen saavuttuaan vankilaan tiedotettava sen oloista sekä vankien oikeuksista ja velvollisuuksista. Tietoja on oltava saatavana yleisimmin käytetyillä kielillä vankilassa olevien vankien tarpeiden mukaan. Vankilassa on vähän ulkomaalaisia, mutta tuntuisi perustellulta, että päiväjärjestyksen lisäksi myös järjestyssääntö ja tulo-opas olisi saatavilla englanniksi. Englanninkielinen päiväjärjestys ei ole täysin yhdenmukainen suomenkielisen päiväjärjestyksen kanssa.

Rikosseuraamuslaitoksen internet-sivuilla on kumottu versio järjestyssäännöstä. Vankilaa koskevilla sivuilla on vanhentunutta tietoa siitä, että vankilaan sijoitettaisiin naisvankeja.

Järjestyssääntö

Järjestyssäännössä on sellaisia asioita, joista ei voida määrätä järjestyssäännössä sekä sellaisia asioita, joiden osalta asia on tulkinnanvarainen. Järjestyssäännössä määrättävien asioiden tulee myös ilmetä suoraan järjestyssäännössä, eikä siinä voida viitata esimerkiksi tulooppaan ohjeisiin.

Vaikuttaa myös siltä, että vankiloiden järjestyssääntöjen yhdenmukaisuus on vähentynyt asioissa, joita ei voida perustella vankilakohtaisilla eroavaisuuksilla ja joissa olisi perusteltua, että käytännöt olisivat mahdollisimman yhdenmukaiset. Todettakoon, että esimerkiksi samaan rikosseuraamusalueeseen kuuluvassa Kestilän vankilassa sekä Suomenlinnan vankilassa vangille voidaan tuoda tapaamisen yhteydessä elintarvikkeita, kun taas Ylitornion vankilassa se on kiellettyä.

Edellä todettuja huomioita on tehty myös Oulun vankilan ja Pelson vankilan järjestyssääntöjä tarkastettaessa. Sekä rikosseuraamusalueiden sisällä että eri alueiden välillä vaikuttaa syntyneen eroavaisuutta säännösten tulkinnassa siinä, mistä asioista voidaan antaa määräyksiä vankilan järjestyssäännössä.

Vankiloiden järjestyssääntöjen sisältöjen lain- ja yhdenmukaisuuden varmistamiseen liittyvistä seikoista on tarkempi esitys Oulun vankilan tarkastukselta 22.9.2016 laaditussa pöytäkirjassa.

Muita huomioita

Rutinalappua ei ole pidetty asianmukaisena nimenä vangin asiointilomakkeelle. Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen on aiemmissa kannanotoissaan (mm. 570/4/05) katsonut, että vankiloissa käytettävää asiointilomaketta, jota vankien tulee käyttää erilaisiin anomuksiin ja tiedusteluihin, ei saa otsikoida eikä nimittää vankilan virallisissa ohjeissa "rutinalapuksi", vaikka ilmaisu on vankilakulttuurissa vakiintunut. Hän piti "rutinalappua" väheksyvänä ilmaisu-
na, joka leimasi vangin asiallisen yhteydenoton turhaksi valittamiseksi.

Rikosseuraamusesimiehen toimivallan käyttäminen virka-ajan ulkopuolella olisi järjestettävä esimerkiksi edellä kuvatulla Laukaan ja Kuopion vankilan järjestelyn mukaisella tavalla.

Tarkastuskierroksen aikana tuotiin vankien toimesta esiin, että toisen kerroksen varapoistumistien oven lukko ei auennut. Pyydettiin vankilaa ilmoittamaan tarkastajille asian tilan korjaannuttua. Vankilasta ilmoitettiin 22.9.2016, että lukko oli korjattu.

Toimenpiteet

Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja pyytää Ylitornion vankilaa, Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskusta ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköä ilmoittamaan 1.4.2017 mennessä mihin toimenpiteisiin edellä mainitut havainnot ovat antaneet aiheita.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Reima Laakso
Tarkastaja